

UVODNIKI

MANJŠINE, ZDRUŽITE SE!

Politični predstavniki šestih narodnih manjšin v Italiji so se začetkom julija dogovorili za ustanovitev manjšinske federacije, ki naj bi se javno borila za skupne koristi vseh manjšin v Italiji. Iz poročil v tisku ni bilo razvidno, v kolikšni meri bi bile posamezne manjšinske organizacije, ki na primer niso sodelovale na ustanovnem zborovanju, udeležene; poročilo pravi, da bo v skupnem odboru šest oseb, torej po en predstavnik vsake ustanovne članice. Kar zadeva Slovence, vzbuja pozornost, da se je zborovanja udeležila le štiričlanska delegacija Slovenske skupnosti. Kje sta bili na primer tržaška Slovenska Levica, s svojim evropsko-manjšinsko usmerjenim *Zalivom*, in končno Racetova Zveza, ki kljub flirtanju z Italijani le združuje čedno število Slovencev? To odsotnost bi kazalo pojasniti javnosti, da ne bo prepozno prihajalo do očitkov. Ne moremo si predstavljati, da obe skupini niti povabljeni ne bi mogli biti. Mar prof. Boris Pahor ni zelo primerna oseba za tako federacijo in mar Gospodarsko-kulturna zveza ni sprejela povabila?

Delovanje same federacije utegne biti zanimivo tudi v političnem pogledu, zlasti spričo sodelovalne politike Slovenske skupnosti do komunističnega režima v Jugoslaviji. Južnotiroolski Nemci so se na primer na svojem kongresu koncem junija odločno izrekli proti komunizmu, in sicer groze, da bodo zahtevali priključitev k Avstriji, če pridejo komunisti v rimsko vlado. Izjavili so tudi, da se bodo odločili za politično ideologijo, karkoli že pod tem razumejo, češ da etnična opredelitev nič več ne zadostuje. Kako bo to odgovarjalo protitovski Slovenski skupnosti, ki celo računa na nemško zavezništvo pri evropskih parlamentarnih volitvah, si je težko predstavljati.

Ob tej priliki velja tudi omeniti govor, ki ga je imel Filip Warasch, osrednji tajnik Narodnega sveta koroških Slovencev na zborovanju v Nabrežini pri Trstu (gl. poročilo na 6. strani). To je bilo prvo javno priznanje, da se med Celovcem in Ljubljano (odnosno Beogradom) ne cedita samo med in mleko. Dodajamo, da bo beograjska konferenca preizkusni kamen, v koliko je Jugoslavija pripravljena imensko in posledično internacionalizirati koroško vprašanje. Spričo zadnjih ukrepov avstrijskih oblasti pri skrčevanju formalnega manjšinskega ozemlja, ko je bilo od 62 občin proglašanih za dvojezične samo deset občin, leži zdaj žoga v Beogradu, da jo brcejo.

PAPEŽ IN NADŠKOF

Dasi številčno vzeto nadškof Lefebvre morda nima za sabo številnih divizij javno izjavljenih učencev, če govorimo s Stalinovim jezikom, ni prav nič dvomljivo, da uporni škof v mnogocem postopa in govori, kar ugaja mnogim katoličanom, tudi slovenskim. Do gotove meje celo takim, ki v veliki meri sicer odklanjajo večino njegovih izjav in naslon na politično Desnico.

Težko je razumeti, zakaj Vatikan v tem času in po tolikšnih zgodovinskih izkušnjah ne rešuje te zadeve z večjo mero modrosti in takta, in to celo ne po zadnjem poskusu za dialog in začasen nadškofov umik, kot je bilo storjeno sredi junija s posredovanjem augsburškega škofa.

Nam laikom je gotovo nerazumljivo, zakaj je postal na primer tridentinski obred takorekoč preko noči neuporaben za javnost in zakaj bi morala Cerkev imeti samo en obred. Ali je še kdo na svetu, ki se mu sanja, da se bodo ob morebitnem zedinjenju pravoslavni in protestanti odpovedali svojim obredom? Nazadnje ima vsaka njihova Cerkev več takih obredov. In zakaj potem ne bi imeli tudi pri nas poleg novega stari obred? Komu na škodo? Razen če je bilo v starem kaj narobe...? ! In če je bilo, potem je moglo biti narobe tudi kje drugje kaj drugega. Kadarkoli smo postavljali to vprašanje katoliški duhovščini, nsimo nikdar prejeli jasnega in korenitega odgovora, kot da sami ne bi točno vedeli. In zakaj ne bi smeli uporabljati latinščine tisti, ki se v njej lažje pogovarjajo z Bogom?

Če načelno odklanjamo nadškofov postopek, ki lahko pripelje do še hujše krščanske needinosti, kot jo imamo že stoletja, po drugi strani ne moremo odobriti postopka Vatikana, ki v takih in podobnih primerih, ko je pričel pihati veter skozi odprta vrata in okna, postopa avtoritativno in enostransko, ne da bi poslušal drugo plat odnosno ji omogočil javno obrambo pred objektivnejšimi forumi kot pa so vatikanske pisarne monsignorjev. (Primer teologa Kuenga, kot nam je to sam pojasnil, je sila poučen.)

Nadaljevanje uvodnika na 8. strani ★

LONDON 18. JULIJA 1977
LETO XXX. ŠTEV. 451

Iz različnih vesti v tej številki sledi, da postajajo nasilna dejanja hrvatskih nacionalistov njihov lastni bumerang. Dr. Sirc se znova obrača na Hrvate in jim skuša dopovedati, da jih njihova politična osamljenost ne bo nikamor pripeljala, nam ostalim bo škodila in titovcem bo podaljšala življenje.

*

Podatki našega novega sodelavca o vzrokih odstranitve nekaterih jugoslovanskih generalov, dajejo misliti, kako globoka utegne biti infiltracija kominformistov. In poslednji stavek lahko požene kri v glavo hrvatskim nacionalistom, ker so verjetno moskovske pozicije najmočnejše med Srbi na Hrvatskem. Prihodnjič bomo objavili londonsko poročilo o zaskrbljenem NATO glede Jugoslavije po Titu. (3)

*

Kako globoko so ljubljanski režimovci infiltrirali Slovensko skupnost in verjetno celo goriški *Katoliški glas*? — o tem naj skrbno premislijo resnični demokrati v Trstu in v Gorici. (4)

*

Warashev poziv Jugoslaviji, da nudi beograjska konferenca priliko za internacionalizacijo koroškega vprašanja. (6)

*

Carrillova rokavica Brežnjevju: v vprašanju je mnogo več kot je bilo leta 1948 ob Titovem izobčenju. (7)

*

Prof. Novak nadaljuje študijo o naših prednikih (9, 12)

*

'Tič' se je vrnil med KT dopisnike. (14)

PONO VNO VPRAŠANJA HRVATSKIM NACIONALISTOM

Človek več ne ve, kaj naj stori. Ako želimo v Jugoslaviji doseči kakršne koli spremembe na boljše, to je v smeri več svobode in demokracije, mora nastati pritisk za to po vsem ozemlju. Žal, kadar koli nakažemo potrebo po takem splošnem gibanju tako doma kot v tujini, vedno naletimo na odpor Hrvatov, med katerimi jih je le malo, ki bi bili pripravljeni resno razpravljati o skupnih zadevah. Morda KLIC TRIGLAVA mi dovolj spretno poskusil začeti razgovor s hrvatskimi nacionalisti, toda tako žalostnega odgovora, kot ga je dobil, ni zaslužil.

Lotimo se znova glavnih vprašanj:

Nihče ne more in ne sme Hrvatom odrekati pravice do lastne države v skladu s pravico do samoodločbe. Toda jasno je, da morajo Hrvati isto pravico priznati tudi drugim, in praktično bi bilo, da bi se z drugimi, to je predvsem s Srbi in z bosenskimi muslimani, dogovorili, kadar bodo tako eni kot drugi to pravico uporabili. Morda bi bilo najbolje za samoodločbo uporabiti načela, ki so jih izdelali Švicarji, ko se je novi kanton Jura izločil iz bernskega kantona, le seveda da bi se Hrvatska izločila iz Jugoslavije sploh in bi postala samostojna država.

Morajo se pa hrvatski nacionalisti zavedati, da ob normalnem samoodločanju ne bo nikdar nastala samostojna Hrvatska do Drine. Ogledajo naj si narodnostni zemljevid v junijskem KT, da bodo videli, zakaj ne. Ne gre pri tem samo za slovensko škodoželjnost, temveč za realnost, ki jo hrvatski nacionalisti spregledujejo sebi in ostalim na škodo. Hrvatski nacionalisti seveda lahko skušajo dobiti Bosno in Hercegovino do Drine z vojno, toda v vojni more zmagati tudi druga stran.

Vprašanje se torej glasi: Ali Hrvati zahtevajo pravico odločbe za se in jo priznavajo tudi drugim, ali pa se pripravljajo na oboroženi spopad? Ali se hrvatski nacionalisti zavedajo, da bi ob samoodločbi pretežni del Bosne in Hercegovine najverjetneje postal samostojna država ali pa bi se morebiti pridružil Srbiji? Morali bi se seveda tudi dogovoriti z Bosno ali Srbijo o zaščiti svoje manjšine tam in srbske na Hrvatskem.

Nadalje: Ali se hrvatski nacionalisti zavedajo, da bodo lahko uporabili pravico do samoodločbe samo, če današnji komunistični režim v Jugoslaviji pade in pade brez splošnega kaosa? Če trezno premislimo, je torej treba, da sodelujemo ne zato, da bi Hrvatom vsilili Jugoslavijo, temveč zato, da bi se vsi skupaj dokopali do svobode in bi se lahko odločili, kam hočemo.

Takega sodelovanja ni mogoče doseči, če bodo hrvatski nacionalisti, ki so ali najglasnejši ali pa jih je

res med Hrvati največ, neprestano obtoževali druge, da so oni uvedli v Jugoslaviji komunizem, medtem ko so prav na komunističnem vrhu Hrvati Tito, Bakarić in še šef policije Herljević. Govoriti o srbo-komunizmu je že zato neresno. Gotovo je res, da vsi Srbi niso komunisti, prav kakor je res, da so nekateri Hrvati komunisti. Ali se je torej vredno prepirati, čigav je komunizem v Jugoslaviji, namesto da bi se ga vsi skupaj skušali znebiti?

Več kot to, da vsi Srbi niso komunisti. Ko je Tito odstranil hrvatsko komunistično vodstvo, so Hrvate zmerni srbski voditelji branili in zato sami prišli pod kolesa. Če bi "hrvatska pomlad" iskala zaveznikov med Srbi in Slovenci, kjer bi jih z lahkoto dobila, namesto da se je izolirala v samohrvatstvu, ne bi končno vsi pogoreli.

DESETI APRIL

Hrvatski nacionalisti se včasih pritožujejo, da imamo Slovenci več razumevanja do Srbov kot do Hrvatov. Kaj drugega tudi morajo pričakovati, dokler proslavljajo 10. travanj kot svoj dan? Ta dan so se hrvatski nacionalisti dokončno povezali z nacisti, ki so nas Slovence hoteli zbrisati s sveta.

Še hujše je slavljenje 10. travnja za Srbe: takrat so Nemci in Italijani ustanovili satelitsko državo, ki je poskusila Srbe v preku uničiti. Razumljivo je, da ob takem stalnem spominjanju na preteklost Srbi ne bodo več pripravljeni pustiti na Hrvatskem srbske manjšine brez jasne zaščite. Kdo ve, kdaj se bo kak šovinist spet lotil pobijanja? Nič ne pomaga, če nacionalisti sedaj iščejo opravičila v tem, da so tudi oblasti v predvojni Jugoslaviji preganjale Hrvate. Nedvomno so jih, toda množično jih niso pobijale.

Kako na vse to gledajo tujci, je najbolje pokazalo pisanje SUNDAY TIMESA o ugrabitvi ameriškega letala. William Shawcross je pisal o tem 21. novembra 1976 in pripomnil: "V zadnji vojni so samo Hrvati pobili blizu en milijon Srbov." To je priklicalo na dan Ivana Tomića, ki se je pritožil v pismu, objavljenem 16. decembra, da je Shawcross obtožil Hrvate "fantastičnega pobijanja". Temu nasproti je postavil, da so Srbi - to se pravi, en Srb Puniša Račić - leta 1928 v beograjskem parlamentu ubili tri hrvatske voditelje. Shawcross se je sarkastično opravičil: "V svojem članku sem hudo pretiral število Srbov, ki jih je pobil hrvatski fašistični režim. Prosim oprostjenja. Po večini cenitev je znašalo število umorjenih okoli 150.000."

Tomić je tudi napisal, da je bilo med vojno pri partizanih največ Hrvatov. Kako se potem to sklada s srbo-komunizmom? Pri partizanih je bilo res dosti Hrvatov, toda sorazmerno je bilo še več Srbov iz Hrvatske, ki so morali bežati v gozd, ker bi jih sicer ustaši pobili. Tomić se ustašev odreka in jih imenuje fašiste, toda kaj je potem z 10. travnjem? Hrvatskih Srbov je bilo pri partizanih toliko, da so po vojni na Hrvatskem igrali nesorazmerno veliko vlogo, odkoder tudi menda izvira "srbo-komunizem," kolikor ima sploh kakšno racionalno osnovo.

Če bi bil jaz Hrvat, bi me bilo ustaškega klanja Srbov v dno duše sram in ga ne bi skušal opravičevati, prav kakor je mene sram komunističnega ubijanja v Sloveniji leta 1945 in ga obsojam najostreje, kar je sploh mogoče. Dokler hrvatski nacionalisti ne bodo priznali sami pred seboj, da so nekateri med njimi množično krali, ne bodo našli miru in bodo še naprej zmerjali vse druge in slavili 10. travanj, kar jim ni niti najmanj v čast.

Še naprej se bodo tudi bavili s terorizmom, ki je privedel samo do tega, da danes na primer ameriška in nemška zvezna policija sodelujeta s titovsko pri zasledovanju teroristov. Res uspeh! Še več, dosegli so, da smo vsi jugoslovanski politični begunci zahodni javnosti sumljivi. Še večji uspeh!

In največji uspeh je to, da so uspeli prepričati svet, da je vsak napad na Tita napad na Jugoslavijo, oziroma še hujše: na sožitje med jugoslovanskimi narodi. Danes mnogi liberalni ljudje na Zahodu menijo, da lahko edino Tito oziroma njegovi komunistični nasledniki prekličejo krvav spopad med Hrvati in Srbi. Priznati moramo, da imajo prav, če sodijo po pisanju hrvatskega tiska, po hrvatskih programih in po hrvatskem odklanjanju vsakega stika s Srbi. Pavšalno zmerjanje Srbov si je mogoče razlagati le kot neke vrste rasizem. V nasprotju z nedavnim uvodnikom v KT sem mnenja, da zahodna javnost neupravičeno odklonilno reagira na predloge o razdelitvi Jugoslavije na sestavne dele, toda vsak kulturni človek se mora zgroziti ob programih in pisanju, ki se more končati le s spopadom.

Upam, da so vsaj nekateri med hrvatskimi nacionalisti dovolj resni, da ne bodo po temle spisu iskali dlake v jajcu, temveč bodo o njem razmislili. Sicer smo obsojeni na prav isto, na kar so bili obsojeni srbski in hrvatski politiki v begunski vladi v Londonu. Prebrati je treba le Zapiso Slobodana Jovanovića, da vidiš, kako so igrali v roke Titu, ko niso hoteli govoriti med seboj, ko hrvatski ministri niso hoteli obsoditi klanja Srbov in Srbi pristati na hrvatsko-srbski sporazum. Slovencem očitajo vsi, da niso skušali stvari premakniti z mrtve točke.

Za beograjskimi dogodki:

ZAKAJ JE BIL ODSTRANJEN GENERAL JOVANIĆ ?

"Če bi iskal bojevnika iz najneposrednejše vojaške operacije, ki ga posebno cenim, potem bi bil to na prvem mestu (nekdanji) poveljnik Šeste Ličke divizije, današnji general-polkovnik, narodni heroj Djoka Jovanić. On je po mojem mnenju zares vzor-starešina." Tako se je v beograjskem NINu 26. decembra 1976. izrazil o legendarnem partizanskem komandantu in, do nedavnega, vplivnemu generalu Jugoslovanske ljudske armade najboljši komandir JLA, poročnik Miodrag Panić, Srbin iz Kozare, katerega je nedolgo pred tem JLA pohvalila kot komandanta najboljšje JLA edinice "zaradi izrednih rezultatov, doseženih pri izvrševanju postavlj-

nih nalog v vežbanju in vzgajanju, v krepitvi moralno-politične edinosti in borbene pripravljenosti sil SFRJ."

Toda še preden je omenjena številka NINA prišla v roke bralcem, je vrhovni poveljnik JLA, maršal Tito, že podpisal odlok, s katerim je bil ta politično vpliven general JLA, leto dni pred običajnim rokom, odstavljen, da bi ga nato upokojili. Z istim odlokom so bili leto dni pred rokom upokojeni še štiri visoki generali JLA: nekdanji namestnik sekretarja Ljudske obrambe general-polkovnik Milan Simović; poveljnik obmejnih edinic general-polkovnik Vlado Ščekić; general-polkovnik Jefko Šašić in general-polkovnik Rajko Tanasković. Končno je bil koncem maja odstavljen tudi dolgoletni namestnik sekretarja Ljudske obrambe, general-polkovnik Miloš Šumonja, in to dve leti pred običajnim rokom.

Medtem ko je bilo mogoče za generala Jovanića in vzroke njegove odstranitve dosti slišati v Beogradu, lahko za ostale odstranjene generale samo ugibamo, čeprav za to obstaja vrsta vzrokov, da so bili tudi oni odstranjeni zaradi ožjih zvez z generalom Jovanićem. Pa tudi če ne bi bilo mogoče globlje politično analizirati teh problemov, že površen pogled na imena teh generalov pokaže gotovo medsebojno sorodnost: generali Jovanić, Šašić in Šumonja so Srbi iz Hrvatske, iz liško-kordunaškega področja, medtem ko so bili Ščekić, Šumonja in Šašić bolj aktivni kot politični funkcionarji in ne kot trupni oficirji.

Neposredno pred spektakularno odstranitvijo generala Jovanića decembra 1976, sta krožili v krogih zapadne diplomacije dve informaciji, ki sta dajali slutiti skorajšnji odhod Jovanića s političnega Olimpa. Dasi je bila prva informacija starejšega datuma, se je ta v decembru pojavila v mnogo jasnejši obliki in kazala na latentni spor generala Jovanića s sekretarjem za ljudsko obrambo generalom Ljubičićem. Kot pravijo, se je Jovanić aprila meseca zavzemal za to, da bi zasedel mesto "obrambnega ministra," ko so začeli razpravljati o tem, da naj bi general Ljubičić zapustil armijo in prevzel eno od odgovornih mest v vodstvu zveze komunistov Srbije in Jugoslavije. Iste informacije pravijo, da je na seji sveta narodne obrambe Jovanić ostro kritiziral strateški koncept teritorialne vseljidske obrambe, katero z vso svojo avtoriteto podpira Ljubičić. Trdijo, da je Jovanić zahteval večjo pozornost hitri modernizaciji oborožitve in to s pomočjo tehnologije Sovjetske zveze.

Tako pridemo do druge informacije, ki je bila gotovo namerno lansirana v javnost in to neposredno po Brežnjevem obisku v Jugoslaviji lanskega novembra: v teku pogovora med Titom in Brežnjevim, je v zvezi z dejavnostjo kominformistov v Jugoslaviji in stališčem Sovjetske zveze do njih, prvi omenil tudi generala Jovanića. Ta da je baje ne samo kazal preveč simpatij do Sovjetske zveze ampak je bil tudi v občasni zvezi s svojim bojnim tovarišem, zdaj obsojenim kominformistom, Dušanom Brkićem, bivšim podpredsednikom hrvatske vlade. Pravijo, da je Brežnjev vprašal Tita, kaj se bo zgodilo z Jovanićem in ali utegne njegova končna odstranitev

vplivati na odnošaje med Jugoslavijo in Sovjetijo. Baje da je Tito odgovoril, da ga ne bodo odstranili, ker da bo itak v teku enega leta upokojen. Toliko o informaciji, za katero so vedeli nekateri zapadni diplomati v Beogradu že lanskega decembra.

Kot je znano, general Jovanić ni ostal na svojem vojaškem in partijskem položaju do konca leta 1977, kot bi to moralo biti spričo njegovih let (letošnjega novembra bo dopolnil šestdeset let), ampak je bil odstavljen in upokojen leto dni prej in samo mesec dni po Brežnjevem obisku v Jugoslaviji. Iz tega je moč potegniti zanimiva dva zaključka:

Prvič: neposredno povezujoč Jovanićevo odstranitev z Brežnjevim obiskom v Jugoslaviji in pogovorom o kominformistični aktivnosti, ta gotovo namerna indiskrecija dobro obveščenih uradnih krogov kaže, da so bila takratna poročila zapadnega tiska o poslabšanju sovjetsko-jugoslovanskih odnošajev, odn. o sovjetskem pritisku na Jugoslavijo, da se bolj približa Comeconu in Varšavskemu paktu dokaj stvarna. To tudi potrjuje nadaljni razvoj dogodkov in odnosov v mednarodnem komunističnem pokretu, oster napad Moskve na evrokomunizem in odločno stališče Jugoslavije v njegovi obrambi. V tem kontekstu postane torej negativni izid Brežnjevega obiska in povečana napetost v jugoslovansko-sovjetskih odnosih ne samo možna ampak tudi logična.

Drugi zaključek izhaja iz prvega: če je ob priliki obiska in pogovora z Brežnjevom zares prišlo do napetih odnosov v raznih vprašanjih, in posebno še v pogledu kominformovcev, potem je moč razumeti, zakaj je neposredno za tem obiskom - v decembru - prišlo do likvidacij dejanskih ali potencialnih kominformističnih in prosovjetskih faktorjev v vodstvu Ljudske armije.

In na kraju, če bodo dogodki potrdili ta predvidevanja, postane zelo verjeten zaključek, da se središča kominformističnih pozicij in potencialnih simpatizerjev nahajajo v vodstvu Ljudske armade, konkretno v krogu Črnogorcev in Srbov iz Hrvatske. Na to kažejo imena odstranjenih generalov: Jovanić, Šašić, Šumonja in Ščekić. Zanimivo je tudi dodati, da prav iz teh krajev prihaja večji del doslej obsojenih kominformovcev, med katerimi sta najbolj vidna Vlado Dapčević in Dušan Brkić. To navajanje ne gre razumeti kot obtoževanje ampak kot postavljanje gotovih zaključkov, ki prihajajo iz globljih politično-psiholoških vzrokov. /za/

Jugoslavija je zaradi ponovnih napadov na njen personal v tujini od strani hrvaških nacionalistov začela sistematično diplomatsko akcijo, ki naj po eni strani doseže sodelovanje med jugosl. policijo in tujimi policijskimi uradi glede nadzorovanja političnih emigrantov, po drugi strani pa s konkretnimi medsebojno povezanimi merami vsaj ovira če že ne onemogoči politično delo teh emigrantov. V tej zvezi je treba gledati nedavne obiske predstavnikov jugosl. zunanjega in policijskega sekretariata po zapadnih prestolnicah. Graški KLEINE ZEITUNG je poročal, da je dobila avstrijska vlada seznam 'teroristov', ki jim je zdaj prepovedano vstopiti v Avstrijo. Žrtev te akcije naj bi bil tržaški časnikar France Jeza, kateremu so Avstrijci odklonili vizo. Tako so hrvaške nacionalistične bravade postale bumerang, ki se nam bo vsem otepal. (zps)

REKAPITULACIJA POLITIKE NA PRIMORSKEM

Od političnega sodelavca

Ko je goriška Mohorjeva družba izdala za leto 1974, svoj koledar, v katerem je bil objavljen tudi nekoliko satiričen prispevek prof. Beličiča o "Najbolj odprti meji", je 20. januarja 1974. tržaški PRIMORSKI DNEVNIK takole protestiral:

"Zlasti sestavek 'Najbolj odprta meja' zaradi svoje ponesrečene ironije, ki brez uspeha pokriva ihto, značilno za časa hladne vojne, je v nasprotju ne le z duhom časa temveč tudi s koncilskim duhom, še bolj pa z vsem tistim, o čemer se je dogovarjal glavni tajnik katoliške stranke Slovencev v Italiji, ko je vzpostavljajal stike s predstavniki Socialistične zveze Slovenije."

To namerno ali nenamerno razkritje tržaškega trobila ljubljanskega režima na račun dr. Štokove Slovenske skupnosti je dejansko osrednja točka, okoli katere se suče drugi, goriški, del tragedije slovenskega demokratičnega gibanja v Italiji. Prvi del se je pričel mnogo let prej na Tržaškem, tragedija sama pa je kulminirala v februarju 1975, ko je bila razbita goriška Slovenska demokratska zveza.

Okoli tega razkritja, ki je Demokratom potrdilo sum, da nekdo tretji vleče niti tržaško-goriških lutk pri njihovem likvidiranju protikomunistične politične fronte na Primorskem, se razvija vsa zgodba "Ob tridesetletnici ustanovitve Slovenske demokratske zveze v Gorici", ki je nedavno izšla obenem s ponatisi dr. Uršičevih "Misli o demokraciji" in poslednjo številko "Utripov" Slovenske prosvetne matice v Trstu.

Poskusi, da bi prišlo do stikov z ljubljanskim režimom, so se pričeli že leta 1967, vendar komunisti nekaj časa nanje sploh niso reagirali. Tudi da bi moderni slovenski kunktatorji dokazali, kako resno mislijo na sodelovanje z rdečo Ljubljano, so ob deželnih volitvah 1968. preimenovali tržaško Slovensko katoliško skupnost v Slovensko ljudsko gibanje, in obenem kljub določilom volilnega dogovora z goriškimi Demokrati, toda ob moralni podpori goriškega KATOLIŠKEGA GLASA, podtalno propagirali proti nosilcu goriške liste dr. Sfiligoju v pogledu preferenčnih glasov. Ta prikrita akcija, za ozadje katere pa mnogi pristaši Slovenskega ljudskega gibanja na Tržaškem in na Goriškem sploh niso vedeli, je bila v tistem času tudi Demokratom nerazumljiva, - do trenutka, ko je prišlo do uradnega obiska tržaške delegacije Slovenske skupnosti v Ljubljani --- in do preloma s tržaško Slovensko demokratsko zvezo.

HIŠA NA PESKU

Do tega preloma je prišlo, ker se tržaška Slovenska demokratska zveza ni strinjala z omenjenim obiskom. Njeno mnenje je bilo, da ima samostojna slovenska demokratska politična organizacija smisel samo, če je med Slovenci nositeljica idealov, ki jih druge politične stranke ne nudijo slovenskemu človeku. Ker je bil teren Levice že polno zaseden, je bilo zato noro ponuja-

ti slovenskim volilcem še eno bolj ali manj pobledelo sliko rdečih idealov. Samo zares demokratična, v naših razmerah torej protikomunistična formacija je mogla imeti svoj dolgoročni politični *raison d'être*. Ker je bila tržaška Slovenska skupnost krovna organizacija štirih političnih skupin, so morali - glasom statuta - biti sprejeti vsi dalekosežni politični sklepi soglasno. Ako se torej tri skupine niso strinjale s stališčem četrte, to je Slovenske demokratske zveze, tej ni preostalo drugega, kot da izstopi iz Skupnosti.

Ljubljanski komunisti sprva niso kazali političnega zanimanja za dvorjenje Slovenskega ljudskega gibanja odn. okrnjene Slovenske skupnosti (formalno sicer še vedno skupnosti štirih skupin). Bili so povezani s tržaškimi komunisti in socialisti; izven rdečega kroga jih politično ni nič drugega zanimalo. Tega pa seveda ne gre istovetiti z delovanjem ali prizadevanjem ljubljanske Ozne, ali kakorkoli se je ta pošast že tedaj imenovala; politika je tudi pri komunistih ena, policija pa druga. To stališče se je pa pričelo spreminjati, kolikor bolj so Tržačani trmastovztrajali pri zamišljenem obisku in kolikor bolj je začelo kazati, da bo tak obisk povzročil izstop Slovenske demokratske zveze iz Slovenske skupnosti in s tem pričel razkrojevalni proces v bistvu še vedno protikomunističnega političnega tabora na Primorskem. Toda pri vsem tem je rdeča Ljubljana igrala prebrisano: sama se ni nikjer direktno angažirala in še manj izpostavljala. Posel razbijanja so morali opraviti zamorci, in to najprej v Trstu in šele potem v Gorici. Ko je končno le prišlo do uradnega povabila na obisk in samega obiska, so uslužni 'zamorci' morali plačati za to neko ceno. To je razkrila (namerna?) indiskrecija PRIMORSKEGA DNEVNIKA. Na zahtevo goriških Demokratov v KATOLIŠKEM GLASU po pojasnilu, je dr. Štoka sicer odgovoril, toda z njim ni uspel prepričati svojih kritikov, pa tudi jim ni povedal vse resnice in je vsaj eno dejstvo obrnil.

In komunisti ne bi bili komunisti, če ne bi skrbno preučili politični položaj in temu primerno določili svojo taktiko za doseg cilja. Titovci so vedeli, da sta bili obe Slovenski demokratski zvezi bazično nekakšni koaliciji, sestavljeni iz liberalnega in klerikalnega krila, tržaška nazadnje v krovni Slovenski skupnosti. Četudi morda naziv obeh kril ni čisto dobesedno točen in preveč diši po kranjski ločitvi duhov, nekako odgovarja dejanskemu stanju. Klerikalci so imeli močnejšo zaslombo v prebivalstvu kot pa liberalci, toda ti so imeli politično boljše vodstvo. Iz tega neravnovesja se je porajalo razpoloženje, ko so klerikalci vedno težje prenašali koalicijo z liberalci - ker so čutili močnejšo oporo v volilcih, so zase tudi terjali vodstvo, pa četudi to nikdar ni bilo izključno v liberalnih rokah. Na to struno je seveda potem igrala tudi rdeča Ljubljana.

Toda zgodilo se je nekaj podobnega, kot se godi v bivših kolonijah, ko nimajo izvežbanega vodstvenega kadra. Novi voditelji Slovenske skupnosti v Trstu in v Gorici enostavno niso bili dorasli novim nalogam, ki so se pojavljale pred njimi. Posledice so se začele čutiti ob vsakokratnih volitvah, ko so slovenski glasovi padali.

Najsi so novi voditelji iskali izgovorov in pojasnil v objektivnih težavah, dejstvo je ostalo, da so kljub novim volilnim letnikom glasovi padali. Analiza tega osipanja vedno bolj kaže, da leže vzroki v zgrešeni politični strategiji Slovenske skupnosti. Vsaka politična stranka seveda mora taktizirati in se prilagajati razmeram, ki jih tudi diktirajo nasprotniki. Stalnih zaveznikov in stalnih sovražnikov politika ne pozna - stalni so samo interesi. Toda korak v samomor je, ako pri tem taktiziranju prestopiš dopustno mero in zatajiš svoje politične ideale, na katerih stojiš in brez katerih padeš. To se je na primer najbolj pokazalo ob zadnjih parlamentarnih volitvah na Goriškem.

NAIVNOST ALI NESPOSOBNOST?

Omenjena publikacija "Ob tridesetletnici" navaja nekaj primerov, kako je novo vodstvo odpovedalo pri določanju politične strategije. Omenil jih bom nekaj pozneje in dodal bom še dvoje, troje novih. Kar pri tem posebej moti je, da se novo vodstvo po vsej verjetnosti sploh ne zaveda, za kaj pri vsem tem gre. Nemogoče je namreč, da bi sicer odrasli ljudje vede služili tujim koristim.

Nesporno je dejstvo, da je rdeča Ljubljana infiltrirala zamejsko politiko - podobno kot to poskuša že leta in leta z emigracijo, in lahko rečemo, ne brez nekega uspeha. Ti ljubljanski agenti premišljeno in prebrisano lansirajo gotove ideje, ki se na zunaj in na prvi pogled zdijo sijajne, simpatične, patriotske in sprejemljive za množice. Toda kdorkoli ima nekaj več političnega čuta od sedanjih voditeljev, pri čemer nekaj izkušenj celo mnogo pomaga, in tudi nekaj več korajže, lahko kmalu pride do poraznih zaključkov, ki so jih tudi nazadnje sami dogodki vedno potrdili. Prav nič se ne bom čudil, če se bodo nekega dne pri goriškem KATOLIŠKEM GLASU zavedli, da imajo med seboj ljubljanskega agenta, ki prebrisano in spretno nastavlja zanjke, v katere se znova in znova lovijo Glasovi uredniki-sodelavci. Iz izkušnje vemo, da so nekaj takega vsaj dvakrat poskušali tudi pri KLICU TRIGLAVA, a jim na srečo ni uspelo. Zakaj se potem tega ne bi lotili tudi v Gorici?

Nihče menda ne bo zanikal, da ne bi bilo v interesu ljubljanskega in beograjskega režima, da v Italiji pridejo na oblast komunisti. Kajti tistega dne, ko se bo to zgodilo v Rimu, se bo zgodilo tudi v Trstu in v Gorici in tistega dne bo konec vsaj političnega (če ne tudi fizičnega) obstanka slovenskih nekomunističnih političnih organizacij. Tistega dne bo ogromna večina slovenskih ljudi preko noči preskočila v rdeči tabor... Ne delajmo si nobenih iluzij glede tega.

Na zadnjih volitvah lani je Slovenska skupnost (že brez Slovenske demokratske zveze) šla na volišče z lastnim programom in samostojnim nastopom. Prvo je bilo potrebno, drugo pa je bila pomanjkljivo, zgrešeno, ker bi bila izvolitev lastnega poslanca ali senatorja praktično nemogoča celo, če bi zanju glasovali popolnoma vsi slovenski volilci - desni, srednji in levi. To je pred volitvami priznal tudi goriški KATOLIŠKI GLAS,

Namesto, da bi Slovenska skupnost svoj samostojni nastop koalicijsko povezala s Krščansko demokracijo in za to ceno recimo izsilila od nje enega poslanca ali celo senatorja, je šla ob bobnanju slovenskih bobnov in troben-tanju slovenskih trobent na volišče nepovezano - in propadla.

Nekaj podobnega se je že 1975. leta zgodilo v Krminu: ako bi Slovenska skupnost tam nadaljevala s preizkušeno prakso sodelovanja s Krščansko demokracijo, bi brez vsakih težav Slovenci lahko obdržali Ivana Princiča v občinskem svetu. Toda ker so hoteli z glavo skozi zid - in so stopili na volitve z "neodvisno" listo, so izgubili slovenskega zastopnika, Krščanska demokracija je pa zraven tega še izgubila večino v občinskem svetu, ki jo je dotlej po zaslugi slovenskih glasov imela. Neizpodbitno je, da je tej "neodvisni" politiki kumovala rdeča Ljubljana. To vedo tako v vodstvu Krščanske demokracije kot smo dobili mi potrdilo iz Ljubljane. Le politični veljaki Slovenske skupnosti tega ne morejo razumeti.

Prav poučen je tudi primer iz občine Dolenje, ki je v goriški pokrajini, podobno kot Krmin. Tam je neka Slovenka iz Škriljevega sprejela kandidaturo na demokrščanski listi in bila s pomočjo slovenskih in italijanskih glasov izvoljena v občinski svet, kjer more s svojo prisotnostjo vsaj nekaj storiti za slovenske koristi. In to je zavedna slovenska žena, ki pošilja svoje otroke v slovensko šolo v Škriljevo, kar dejansko tudi rešuje to šolo, sicer bi jo že davno zaprli.

ODTUJITEV OD KD V TRSTU

Drug primer je bil v Trstu, ki pa ga slovenska javnost pozna bolj po posledicah kot pa po vzrokih. Tam je pričela svojo politiko rdeča Ljubljana že leta 1975, torej precej pred lanskimi volitvami. "Nekdo" v vodstvu Slovenske skupnosti je sugeriral, naj bi občinski odbornik dr. Rafko Dolhar v tržaškem občinskem svetu ultimativno zahteval, da sme govoriti v slovenskem jeziku. Na prvi pogled - sijajen predlog. Dejansko pa poteza, ki je bila v tedanji politični situaciji obsojena na poraz, ako dr. Dolharja ne bi podprla - ulica. To se pravi: dokler dr. Dolharjevi pristaši niso v stanju, zbrati kakih pet tisoč ljudi, ki bi pred občinsko zbornico v času njegovega govora demonštrativno manifestirali za pravico uporabe slovenščine v občinskem svetu, toliko časa ni govora, da bi kdorkoli od Italijanov vzel dr. Dolharjevo zahtevo resno. Kljub predhodnim opozorilom slovenskih realistov, da bo tak ultimativni govor odtujil Krščansko demokracijo, je dr. Dolhar po načrtu nastopil v zbornici - posledično seveda pogorel in nato kot odbornik odstopil. Kolikor so si dr. Dolharjevi pristaši prizadevali, da iz takega vidovdanskega poraza napravijo zmago, dejstvo je ostalo, da od tistega trenutka dalje obstaja prelom med slovenskimi demokrati v Trstu in italijansko Krščansko demokracijo. Ta prelom je tedaj planirala Ljubljana, ki se je že pripravljala na volitve v letu 1976. Spričo preloma s KD potem kajpak Slovenski skupnosti ni preostalo drugega, kot da je nastopila v volitvah s samostojno listo in - propadla. Šampanjca pa so pili v Ljubljani, saj je zaradi tega Krščanska demokracija izgubila senatorja.

FILIP WARASCH O KOROŠKI IN JUGOSLAVIJI

"...V prepričanju, da mora biti naš nastop vsepovsod enoten in samostojen, smo si postavili koroški Slovenci svoj odnos do Jugoslavije, kot države matičnega naroda, na nove temelje. S ponosom smem ugotoviti, da nas je matični narod priznal kot subjekt, torej kot nosilca lastnih prizadevanj in hotenj. Ob upoštevanju realnih pogojev smo mi sami tisti, ki zahtevamo tak način posega, ki se nam zdi v konkretnem primeru najbolj primeren. Kljub temu vidim tudi nedostatke; tako še vedno ni zagotovljen reden dotok informacij do vseh tistih forumov, ki ob določenih potrebah odločajo ali soodločajo o pomoči narodnim manjšinam jugoslovanskih narodov v zamejstvu. Vidim nujno potrebo, da se tako v Beogradu kot v Ljubljani čim prej smotno koncentrirajo tista mesta, ki so zadožlena za akcije in reakcije v manjšinskih vprašanjih.

"Na podlagi ugotovitev, da trenutno znotraj Avstrije ni moč najti rešitve manjšinskega vprašanja, niti v nobeni politični strukturi Avstrije ni dane resne politične volje vsaj za delno zboljšanje razmer, smo koroški Slovenci slej ko prej prepričani, da bo primerna tudi v primeru Koroške formalna internacionalizacija manjšinskega vprašanja. Konkretno mislim, da bi morala o tej zadevi razpravljati generalna skupščina Združenih narodov. Južni Tirolci so internacionalizacijo izsilili z dinamitom. Koroški Slovenci pa nasilje odklanjamo, ker smo nasilje med naci-fašizmom doživeli, ker smo se nasilju tudi uprli. Predvsem pa, ker vemo, da terja nasilje nešteto nedolžnih žrtev.

"Vsa ta izvajanja pa ne pomenijo, do se hočemo diktatu, nasilju, ki prihaja danes celo z vladne strani, brez odpora vdati. Zaupamo in računamo namreč tudi na občutljivost mednarodne demokratične javnosti, da pravočasno spozna, da se ponovno rojeva in poraja prav na Koroškem tisti mračnjaški totalitarni duh, ki je bil vojaško premagan že pred 32 leti. Tudi Hitlerjev fašizem in totalitarizem se je rodil v majhnih, temnih gostinskih sobah in v začetku niti ni imel dosti privržencev. Bil pa je nasilen. In je tako rekoč čez noč imel podjarmljeno vso Evropo. Tenkočutno mednarodno javnost hočemo informirati, da smo koroški Slovenci za nacionaliste in neonacisti na Koroškem le prva žrtev, takorekoč namesto Židov, in da preti še napad na splošne človekove svoboščine, socialne pridobitve in sploh na demokracijo. To mora in more biti naš doprinos k internacionalizaciji našega vprašanja. Manjšinske pravice niso ločene, so človekove pravice, so torej del tretje košare helsinških sklepov! Zato upravičeno pričakujemo, da bo na beograjski konferenci govora tudi o nezaslišanih posiljstvih etničnih manjšin v osrčju Evrope..."

SLOVENC V ITALIJI

Predstavniki raznih slovenskih in italijanskih političnih in kulturnih organizacij na Primorskem in v Beneški Sloveniji so naslovili pismo na predsednika vlade G. Andreottija s prošnjo za sprejem njihove delegacije v pogledu položaja slovenske manjšine v Italiji.

'Slovenska skupnost' je izdelala zakonski osnutek za zaščito slovenske narodne skupnosti v Italiji. V kolikor nam bo dopuščal prostor, bomo več poročali drugič

V Beogradu so zanikali, da bi prejeli zahtevo Medn. federacije pilotskih združenj, naj Jugoslavija umakne obtožbo in prekliče sodbo nad Gradimirom Tasićem, ki je bil zaradi lanske zagrebške letalske nesreče obsojen na sedem let zapore. Vprašanje o tem na tisk. konferenci razkriva, da te krivice mednarodna javnost ne bo pogoltnila.

LJUBO SIRC:

EVROKOMUNIZEM IN ČLOVEŠKE SVOBOŠČINE

KOMUNISTIČNI EVROKOMUNIZEM

Sekretar španske komunistične partije, Santiago Carrillo, je besedi evrokomunizem, ki je doslej evrokomunisti sami niso uporabljali, dal uradno veljavo, ko jo je uvrstil v naslov svoje knjige "Evrokomunizem in država". V tem spisu skuša ta novi pojem tudi jasnejše opredeliti, medtem ko so ga doslej uporabljali le zahodni novinarji.

Dasi knjige same še nisem bral, kaže, da vsebuje dve glavni točki. Po eni strani pravi, da zahodnoevropske razmere zahtevajo, da tu komunisti hodijo/demokratični in pluralistični poti ob popolnem spoštovanju drugih strank in človeških pravic na sploh. Po drugi strani, da se komunistične partije ne morejo več podrežati nobenemu mednarodnemu centru, čeprav so še vedno internacionalistične. Dalje knjiga napada Sovjetsko zvezo, češ da to ni država, kakršno si je zamislil Lenin, in da si je prisvojila tako neomejeno oblast, kot si jo je bilo mogoče misliti le v imperialističnih državah.

Komaj je presenetljivo, če je ta knjiga izzvala oster odgovor iz Moskve. NOVOJE VREMJA je izstrelilo proti španskim tovaršem dogmatično salvo. Članek, ki ga je povzel tudi TASS, obtožuje Carrilla, da vseje razdor v mednarodnem delavskem gibanju, da uporablja hujše besede kot najreakcionarnejši pisci, da skuša okrepiti napadalni NATO in ustanoviti zahodnoevropsko unijo proti Sovjetski zvezi. Komunizmov ne more biti več, komunizem je samo eden, če govorimo o pravem "znanstvenem komunizmu" Marxa, Engelsa in Lenina. Pač vse, kar bi človek pričakoval od Moskve.

Zahodne partije so se zdrznile. Ta napad iz Moskve pomeni, da se sovjetska partija ne čuti več vezano na sklepe, sprejete na posvetovanju vseh partij v vzhodnem Berlinu 1976, ko je bilo rečeno, da se partije ne bodo vmešavale v zadeve druga v druge. Takrat so bili zastopniki Kremlja zelo popustljivi, tako da so mnogi menili, da je vzhodni Berlin pomenil dokončno priznanje Titovega stališča. Španska partija je ostro reagirala in izdala proglas, po katerem napad iz Moskve ni samo napad na Carrilla, temveč napad na vso partijo, zakaj v Španiji ni mogoče uvesti komunizma, ne da bi upoštevali "globoko in nezamolčljivo stremljenje ljudstva po svobodi." Proglas je bil sprejet s 180 glasovi ob enem samem vzdržanem in ga je med drugimi podpisala tudi Dolores Ibarruri-La Pasionaria. Druge zahodne partije so po mnenju ECONOMISTA reagirale bolj zadržano. Angleški komentator meni, da jih je strah.

Sovjetski komunisti so očitno v vzhodnem Berlinu popustili, da bi pridobili na času (kot store večkrat) in

se pripravili na napad. Medtem so se tudi prepričali, da govorjenje o svoboščinah in demokraciji vsaj za nekatere evrokomuniste ni samo taktika, kot bi to zahteval leninizem, temveč da resno mislijo, združiti komunizem z demokratično vladavino. Povrhu so si postopili evrokomunisti tudi kritizirati sovjetski red in govoriti o svoji, od Moskve neodvisni zunanji politiki tretje sile v Evropi.

Kaj naj bi napad iz Moskve dosegel? Predvsem menda razcep španske komunistične partije in še drugih, če ne bodo pokornejše. Sedanji evrokomunisti so leta (in v neki meri še vedno) prepričevali svoje pristaše, da je v Sovjetski zvezi življenje boljše kot v Italiji ali Franciji in da je sovjetska zunanja politika na korist vsega sveta - to je dejal sam Berlinguer. Dasi le malo ljudi verjame takim trditvam, jim nekateri le verjamejo, in prav ti so navdušeni komunisti. Ne Berlinguer, ne Marchais si ne želita, da bi se jima prav ti na poziv Moskve uprli, medtem ko se bo Carrillo najbrž moral prav kmalu začeti z njimi otepati. V Italiji in Franciji in sedaj Španiji je svoboda združevanja in bi "kominformovci" prav lahko ustanovili svoje stranke.

Evrokomunisti so v čudni zagati. Z Moskvo ne morejo, brez nje pa tudi ne. Povrhu si niso na jasnem o pojmih - ko Carrillo trdi, da Sovjetska zveza ni država, kakršno si je zamišljal Lenin, je to pač nesmisel; morda ni taka, je pa pač taka, kakršno je Lenin začel in kakršna se je mogla razviti na podlagi njegovih načel. Pravzaprav moramo reči, preden začnemo razpravljati o vsebini evrokomunizma, da evrokomunisti ne morejo biti vsi iste baže. Vsaj dve vrsti sta jih: Ena zvrst so stari komunisti, ki so pa dovolj pametni, da uvidijo, da s sklicevanjem na zgled Sovjetske zveze danes v Evropi ni mogoče priti posebno daleč. Zato so se potuhnili in se taktično bore za demokracijo in svoboščine, dokler ne napoči čas proletarske revolucije. Druga zvrst so intelgentnejši in poštenejši, kova našega Kavčiča ali Nikeziča, ki so si na dnu duše v svesti, da na podlagi marksizma-leninizma ni mogoče na naprej ne nazaj. Toda, kakor pravijo vsi, ki so kdaj bili organizirani komunisti, od prvega dvoma do končnega spoznanja je dolga pot: oklepajo se komunizma in upajo na reforme, nagibajo k socialni demokraciji in k liberalizmu, na tistem upajo, da se bo Sovjetska zveza izkazala manj slaba, kot v resnici je, instinktivno imajo še vedno kapitalizem in predvsem Združene države za nekaj slabega.

Taktičarjev se je treba bati, ker se v bistvu niso spremenili in bodo na strani Moskve, če bo šlo zares. Tisti, ki se spreobračajo, pa bodo zmešani in negotovi, dokler se spreobrnjevanje ne konča. Resnični spreobrnjenec so ponavadi radikalni anti-komunisti, ki se jim komunizem skoro gabi. Toda do tja je še daleč. Trenutno bodo evrokomunisti delali zmedo tako v notranji kot v zunanji politiki in se jih je skoro treba bati. To pa zato, ker morejo pritegniti več ljudi in biti prepričljivejši kot komunisti srarega kova. Edina rešitev je ideološka borba tudi proti njim in njihovi zmešariji.

*

Jugoslovanski komunisti ne vedo prav, kam bi z evrokomunizmom. V začetku so ga razlagali predvsem kot taktiko v smislu ljudskih front, s tem da je treba prepeljati predvsem italijanske krščanske mase na "napredne" pozicije in podobno. O Carrillovi knjigi so napisali v Jugoslaviji precej recenzij. Že 27. aprila je na primer pisal o njej s podnaslovom "Carrillova politična filozofija" zagrebški VJESNIK, in sicer je bila ta recenzija od TANJUGovega dopisnika v Madridu. To pot je bilo poudarjeno sklicevanje Carrilla na Titov spopad s Stalinom leta 1948 in njegova omemba samoupravljanja v Jugoslaviji kot elementa v socialistični demokraciji.

Kaj se bo zgodila sedaj, ko Carrilla napada Moskva? Zahodni dopisniki poročajo iz Beograda, da jugoslovanski tisk o napadu na špansko partijo precej piše in da ga ima najmanj za prekršitev sklepa v vzhodnem Berlinu, da partije ne bodo med seboj polemizirale, toda da se politični ljudje o tem napadu še niso izjavili. Ali se sploh bodo? Iz preteklosti vemo, da se Tito kaj redko solidarizira z drugimi komunisti, kadar napadajo Moskvo. Ob madžarski vstaji leta 1956, se je končno postavil na stran Hruščeva; ob praški pomladi je najprej šel mirit Čehe, nato se je pa na tihem solidariziral s Kremljem, dasi so jugoslovanski časopisi pisali nasprotno. To potrjuje tudi Kardeljev govor pred Centralnim komitejem 14. junija, v katerem je poudaril, da socializma in parlamentarno-političnega sistema ni mogoče združiti, ker ta mešanica načenja vprašanje demokracije v socializmu, in nato navedel: "Najboljši primer za to je takoiimenovana češkoslovaška kriza, med katero je poplava empiristično-liberalističnih fraz preprečila iskanje resnično demokratskega in obenem socialističnega izhoda iz krize. Razumljivo se je na sceni pojavila tretja sila." (To namiguje na Šikovo knjigo "Tretja pot".) Pozabiti tudi ne smemo, da se je na sestanku v vzhodnem Berlinu pred letom dni Tito modro držal in ni rekel ne bev ne mev, ko so zahodne komunistične stranke druga za drugo izjavljale svojo neodvisnost. Morda je bil že takrat dogovorjen z Moskvo, kako bodo evrokomunistom prišli v okom, ako se bodo pokazali za kaj več kot taktičarje.

Toda evrokomunistično govorjenje o pluralizmu in svoboščinah, naj si bo že iskreno ali ne, vendarle daje titoistom ogromno opravka, še posebno, ker je vezano na disidentstvo v Vzhodni Evropi in na helsinško razpravo o človeških pravicah. Nemilo presenečenje za vladajoče je moralo biti, da je Carrillovo glasilo v Madridu pred kratkim prineslo intervju z Djilasom, dasi so se prej jugoslovanski komunisti na pol solidarizirali z evrokomunističnimi kritikami preganjanja disidentov na Češkoslovaškem in v Sovjetski zvezi, le da so dejali, da je seveda disidentstvo v Jugoslaviji nekaj docela drugega.

Pred Centralnim komitejem je Kardelj urbi et orbi razglasil, da obstoji problem demokratskih pravic in človeških svoboščin v sedanji socialistični praksi, / "Ni dvoma da obstoji; "/ Vendar razlog za to ni v absolutni oblasti komunističnih partij, kot bi kdo utegnil misliti,

temveč "v nekih družbeno-zgodovinskih zakonitostih in tudi v subjektivni ideološki in politični orientaciji vodilnih socialističnih sil". Potrebna je zato socialistična in demokratska kritična misel (seveda Kardeljeva), medtem ko so "disidenti" in druge podobne pojave "empiricističen" protest, ki je prejkone reakcionaren, ker išče rešitve v preteklosti.

Pluralizem imamo v Jugoslaviji tudi, le da je samoupraven, različni samoupravni interesi se bore med seboj pod vrhovnim vodstvom Zveze komunistov. Če bi bile dovoljene stranke, potem bi bil to boj za politični monopol, ki bi preprečeval samoupravno demokracijo. Bog se naj nas vseh usmili! Ali moramo res biti obsojeni, da poslušamo take bedarije, na katere ima Kardelj monopol, in sicer kar brez vsakršnega boja!

/Podrobno poročilo o Kardeljevem intervjuju za ameriški tednik TIME in o zgoraj omenjenem Kardeljevem govoru pred CK bomo objavili v avgustovi številki obenem z našim komentarjem. Ur./

POZDRAV IZ ARGENTINE

Zelo številni Slovenci v Argentini so proslavili letošnji Slovenski dan pod geslom Janeza Ev. Kreka "Ni delovanja brez združevanja", in sicer v domu v San Martinu pod okriljem 'Zedinjene Slovenije', ki družijo tamk. društva. Slavnostni govornik je bil č. g. Jože Košiček, ki je govoril o Evangelistu Kreku, ob koncu pa je občinstvo sprejelo pozdrav vsem rojakom po svetu: "Slovenke in Slovenci v Argentini, zbrani pod geslom dr. J. Ev. Kreka 'Ni delovanja brez združevanja' pošiljamo iz slovenskega doma v San Martinu ob priliki slovenskega dne, vsem rojakom širom zemeljske oble topel in iskren pozdrav z željo, da bi iz naših vedno tesnejših vezi porasla mogočna svobodna Slovenija v svetu."

★ PAPEŽ IN NADŠKOF (zaključek 2. uvodnika s 1. strani)

Ko odklanjamo nadškofovo iskanje zaveznikov na politični Desnici, ker je nevarnost prehuda, da bo prav to napravilo iz izključno verskega vprašanja politično vprašanje (berite samo komunistični tisk, pa boste že videli rezultate!), po drugi strani odobravamo nadškofovo kritiko Vatikana, ki najde lepe besede, da ugaja komunističnim režimom ali veljakom, obsoja pa desničarske, čeprav eni kot drugi gajajo človeške pravice.

Rekli bi, da je nekaj na tem, kot so nedavno pravoslavni kritizirali Vatikan, češ da polaga preveč važnosti svetnim in političnim vprašanjem, pozablja pa na bistvo poslanstva vere in Cerkve, dasi najbrž pravoslavni niso najbolj upravičeni, da bi se v tem pogledu pritoževali ali pa delili lekcije.

UREDNIŠTVO

Popravek

Dr. M. Vauhnik nas je opozoril, da se je v njegov članek o Hrvatih v KT 449-50, stran 5, vrnila napaka. Izjavo o razbojnikih v gozdu je treba pripisati ministru Sonninu in ne premierju Olarndu.

Ur.

Dr. BOGDAN NOVAK:

MITI IN RESNICA O SLOVENSKI ZGODOVINI

2.

OSREDNJE VPRAŠANJE

Danes prehajam na osrednje vprašanje, zaradi katerega sem se pravzaprav lotil te razprave.

Ko g. Menart govori o usodnih posledicah, ki jih je imel upor Ljudevita Posavskega za Slovence (glej KLIC TRIGLAVA, januar 1977, 444-45), je zapisal tudi tale sporni stavek: "Skoraj tisoč let je bil slovenski narod pretežno narod tlačanov." G. Menart torej s matri vojaško zvezo Slovencev z Ljudevitom Posavskim za vzrok, da smo Slovenci izgubili svojo avtonomijo in postali narod tlačanov dolgih tisoč let, to je nekako od leta 820 pa vse do leta 1848, ko je podložništvo prenehalo. Nič nimam proti taki razlagi, saj je ena izmed najbolj tradicionalnih. Zadelo pa me je, da se je g. Menart poslužil starega klišeja o tisočletnem suženjstvu slovenskega naroda, ki enači Slovence s kmetom-tlačanom, gospodovalca pa z Nemcem-plemičem. Resnica je, da se g. Menart vendar le zaveda, da gornja prisposoba ni čisto pravilna, saj jo omili z besedico "pretežno".

To sliko o Slovincu-tlačanu, ki ga že tisoč let zuli tuji jarem, ki pa kljub temu ni nikoli klonil, temveč neomajno veroval, da bo po velikem petku njegovega trpljenja prišla, ob pritrkovanju zvonov in pokanju topičev, tudi velika nedelja njegovega vstajenja, so ustvarili slovenski pesniki, pisatelji, narodni buditelji in kvazi zgodovinarji devetnajstega stoletja. Pravi slovenski zgodovinarji se niso nikoli strinjali s to šablono. Mit o Slovincu-tlačanu je gotovo mnogo pripomogel pri širjenju slovenske narodne zavesti v devetnajstem in v začetku dvajsetega stoletja in tako opravil svoje zgodovinsko poslanstvo. Danes pa je čas, da trezno razmislimo, koliko drži ta prisposoba o slovenskem kmetu-tlačanu, kakor tudi enačica, ki istoveti tlačana s slovenskim narodom. Nočem omalovaževati pomena slovenskih kmetov pri ohranitvi slovenskega jezika in slovenskega naroda, nakazati hočem le, da raziskovanje slovenskih slojev v daljni in bližnji preteklosti, nasprotuje gornjem klišeju, da je bil Slovenec samo tlačan skozi celo tisočletje. Zgodovinski dokumenti, ki se nam jih je ohranilo vse premalo, vendar dovolj, da osvetlijo slovensko družbo, pričajo o slovenski razslojenosti, ne pa le o enem sloju.

SLOJI IN PERIODIZACIJA

Na osnovi slovenskih virov (Franc Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, pet knjig, Ljubljana, 1902 - 1928. Od zbirke Viri za zgodovino Slovencev, ki jo je izdala SAZU, pa naj omenim Milko Kos, Urbarji Slovenskega Primorja, dva dela, Ljubljana 1948 in 1954; Pavle Blaznik, Urbarji freisinske škofije,

Ljubljana, 1963; in Ferdo Gestrin, Mitninske knjige 16. in 17. stoletja, Ljubljana, 1972) in modernega ter primerjevalnega zgodovinopisja, bom obravnaval najrazličnejša vprašanja, ki se tičejo slovenskih slojev, to je plemstva, kmetov, duhovščine, meščanstva in delavstva. V kolikor bo potrebno, pa se bom dotaknil tudi drugih vprašanj, kot kolonizacije slovenske zemlje, pomikanja slovenske narodne meje od Donave proti jugu in ponemčevanja. Prvenstveno pa se bom pečal s slovenskimi sloji. Zavedati se moramo, da bomo razpravljali o tisočletnem razdobju, v katerem življenje, z njim pa socialna razmerja niso ostala stagnantna, temveč so se spreminjala in razvijala od primitivno rodovne do moderne razslojenosti. Seveda ne morem opisati vsega razvoja na en mah, temveč se bom omejil na tradicionalne zgodovinske dobe. Starosloven ski družbi pred 820. letom bo sledil opis, ki bi zajemal zgodnji in visoki srednji vek, ali dobo od 820. leta pa do srede 13. stoletja, s prelomnico med obema, nekje od srede do konca 11. stoletja. Zelo važna je doba poznega srednjega veka, ali naslednjih dvesto let, od srede 13. do srede 15. stoletja. Sledi razburkano 16. stoletje, stoletje kmečkih uporov, protestantizma in turških vpadov. Medtem ko je 16. stoletje polno verskih bojev, uporov, bitk, ustvarjanja, zmag in porazov, torej polno življenja, je sledeče 17. stoletje, stoletje končnih obračunov in konsolidacije, ki nas vede nato v racionalizem in prosvetljenstvo 18. stoletja. To pa položi temelj revolucionarnemu letu 1848, ki je važen mejnik. Tlačanstvo preneha, prične pa se širjenje slovenske narodne zavesti med slovenskimi ljudskimi množicami. Razvejičenje slovenske družbe pa se začne približevati današnjemu stanju. Zaradi zgoraj označene dileme, bom, skozi vsa stoletja, posvetil več pozornosti plemiškemu in kmečkemu sloju kot drugim.

STAROSLOVENSKA DRUŽBA

Najlepše nam osvetli stroslovensko družbo Razprava o pokristjanjenju Bavarcev in Karantancev (De Conversione Bagoariorum et Carantanorum Libellus), ki jo je napisal okoli leta 870 salzburški duhovnik proti delovanju sv. Cirila in Metoda. V latinščini pisano delo brani pravice salzburške nadškofije ter ga bomo na kratko imenovali Conversio. Ta gotovo najvažnejši vir za najstarejšo slovensko zgodovino govori o političnih in verskih razmerah v Karantaniji od prve polovice 8. do druge polovice 9. stoletja. Iz Conversije razvidimo, da se je staroslovenska plemenska družba okoli leta 800 začela razslojevati, s tem pa je bila dana osnova za prve začetke fevdalnega sistema. Na čelu Karantanije je bil knez, katerega položaj je bil deden med moškimi sorodniki iste družine. Vedno pa so ga še potrjevali in ustoličevali kosezi. Zelo verjetno so ga kosezi še vedno volili, če ni bilo moškega potomca v knežji družini. Conversio pozna tudi višje plemstvo, ki ga označuje s "primi" in "primates" in so ga sestavljali kneževi sorodniki ter knezi drugih pokrajin Karantanije, ter so bili podrejeni glavnemu ali ustoličenemu knezu. Na podlagi primerjalnega zgodovinopisja lahko sklepamo, da so se pokrajinski knezi razvili iz rodovnih starešin, ali pa so postali knezi, ker so se izkazali v vojni. Kosezi so predstavljali nižje plemstvo

ali pa vsaj sloj, ki se je razvijal v to smer, Kosezi so bili oboroženo spremstvo ali družina, ki jo pozna tudi ruska zgodovina. Spremljali so kneza na vojnem pohodu, kakor tudi v mirnem času, ko je pobiral dolžne davkatve. S časom so si pridobili posebne sodne pravice in so volili novega kneza ali ga potrjevali in ustoličevali. Med kosezi in ostalim svobodnim prebivalstvom so bili svobodnjaki, ki so imeli svoje dvore, posebno taki, ki so jih obdelovali in upravljali z nesvobodniki. Ti dvori so že v privatni lasti vsakega lastnika. Velika večina svobodnjakov pa še vedno živi po župah in opravlja zemljo, ki jo imajo v skupni lasti župe ali pa soseske. Na najnižji stopnji so bili nesvobodniki. To so bili ostanki zaslužjenih staroselcev, posebno Rimljanov, ki so jih imenovali Lahi, in vojni ujetniki.

Take so bile družbene razmere severno od Karavank. Ostali deli slovenske zemlje, ki so bili pod obrsko oblastjo skoro do leta 800, so zelo verjetno zaostajali za karantanskim družbenim razvojem ter je razslojevanje počasneje napredovalo. Viri sicer že omenjajo kneza za ta čas. Ker pa imamo v 11. stoletju v teh krajih tudi naselja kosezov in svobodnjake s svojimi dvori, zato smemo sklepati, da je potekal družbeni razvoj tudi tukaj slično kot severno od Karavank.

POSLEDICE UPORA 819 - 822

Ni dvoma, da sta imeli zveza z Ljudevitom Posavskim in upor proti Frankom težke posledice za Karantance, Slovenskega kneza je zamenjal frankovski grof in frankovski kralj je zaplenil vso kněžjo zemljo, ki je postala kraljevska zemlja. (Vsak frankovski in pozneje nemški vladar je bil kralj, če pa ga je kronal papež, je postal tudi cesar). Isto se je zgodilo z zemljo velmož. Tako je prišla najboljša in po legi najpomembnejša zemlja v frankovske ali boljše, nemške roke. Zelo verjetno je po 820. letu izginilo skoraj vse višje plemstvo. Te so nadomestili frankovski plemiči. Pozneje je frankovskega grofa sicer zopet zamenjal karantanski vojvoda (dux), vendar je bil po rodu to Frank, ne pa Slovenec, karantanska zemlja pa je bila razdeljena na grofije, ki so jo prav tako upravljali frankovski grofje. Isto se je zgodilo s pokrajinami južno od Karavank.

Usoda velmož

Zelo težko je odgovoriti na to vprašanje, ali je to pomenilo konec slovenskega višjega plemstva. Viri nam pri tem niso v veliko pomoč. Imamo pa nekaj primerov, iz katerih bi se dalo sklepati, da je še vedno bilo mogoče, da je bil slovenski nižji plemič povišan med višje plemstvo. V drugi polovici devetega stoletja imamo primer, da je kralj podelil v popolno last velika posestva v gornji krški dolini s krajem Krko in zemljo okoli Brež Svetopolku (Zuentibolch), ki je bil sorodnik enakoimenskega velikomoravskega kneza, zaradi pridobljenih zaslug. Sv. Hema, katere rod je bil najmočnejši v 11. stoletju, tako na Koroškem kakor tudi na Štajerskem, kjer je bil njen sin savinjski krajišnik, ki mu je pripadala ne le Savinjska dolina, temveč tudi obsoteljski kraji

med šmarsko dolino, Sotlo in Savo, kakor tudi posestva južno od Save pri dolenski Krki, je bila v sorodstvu v ravni črti s tem karantanskim Svetopolkom. Čeprav je bil Svetopolk velikomoravskega porekla, je vendar obstajala možnost, da se je tudi kateri slovenski plemič slično povzdignil med višje plemstvo. Posebno ugodna prilika za kaj takega se je ponudila v Sodnji Panoniji sredi 9. stoletja, ko sta tam vladala Pribina in Kocelj, Drugi primer pa je sproga upornega Karantanca, ki je imel velika posestva v Ptuju in njeni okolici. Darilya listina iz leta 977 pravi, da cesar Oton II potrjuje salzburški nadškofiji vsa posestva, ki jih ima v Ptuju in okolici, tudi tista posestva, ki so nekoč pripadala upornemu Karantancu. Od teh posestev pa je treba izvzeti dvor v gornjem in več dvorov v spodnjem delu mesta, s sto kmetijami in desetimi vinogradi, ki jih cesar še nadalje prepušča Karantančevi vdovi. Prva listina, ki to omenja, je bila spisana že leta 890 in kot darovalec se navaja kralj Arnolf. Toda strokovnjaki so bili mnenja, da je bila ponarejena. Listina cesarja Otona II iz leta 977, ki ji vsi priznavajo originalnost, pa ponovi zgornjo zgodbo, ki pa je verjetno starejša. Seveda ne vemo, ali se je Karantanec pridružil uporu Ljudevita Posavskega, ali pa se je uprl frankovskim vladarjem kdaj pozneje. Ne glede na to, je gornja darilya listina važna za naš primer iz več ralogov: če se je dotični Karantanec uprl pozneje, potem listina dokazuje, da se je višje slovensko plemstvo ohranilo še po uporu, seveda zelo izredčeno, ali pa, da se je nižji slovenski plemič povzpел med višje plemstvo slično kot zgoraj omenjeni Svetopolk. Še več, zgornja listina nam nakaže še tretjo možnost, to je, da je upornik izgubil večino posestev, dočim je njegova žena ohranila ostali del. Ta ostali del v našem primeru ni bil majhen. Ženi je ostalo več dvorov v mestu Ptuju, sto kmetij in 10 vinogradov.

Verjetno torej, da je, razen nekaj izjem, večina slovenskih velmož (primates) izgubila svojo zemljo, ali vsaj večino svoje posesti. Kot vsaka uporniška posest, je prešla tudi ta v kraljevo last, kralj ali cesar pa jo je lahko podaril ali v fevd, ali v last (alodij), komurkoli je hotel. Večina tistih, ki jim je kralj dal to zemljo so bili Franki ali Bavarci, torej Nemci. Vendar ne smemo izključiti možnosti, da je bilo med obdarovanci tudi nekaj Slovencev. Seveda so vsi obdarovanci pripadali ali cerkvenim dostojanstvenikom ali pa plemstvu. Možno pa je tudi, čeprav za to nimamo virov, da je nekaj žena upornikov ali vdov, ki so imele premlade sinove, da bi se udeležili upora, ohranilo del, ali vso svojo posest ter jo pozneje izročile svojim sinovom. Iz vsega tega sledi, da je bilo slovensko višje plemstvo zelo razredčeno, skoraj popolnoma uničeno, vendar se jih je nekaj le ohranilo. Priznati moramo, da je ta argument vsaj enako močan kot trditev, da smo Slovenci izgubili vse svoje plemstvo, ali celo vse plemstvo zaradi upora proti Frankom.

Nižje plemstvo

Popolnoma drugačen pa je bil položaj nižjega plemstva. Tukaj gre v glavnem za koseze in morda še za

posamezne svobodnjake z večjimi dvori. V kolikor so preživeli upor, so ohranili svoje stare položaje in svoje imetje, ker so jih novi frankovski upravitelji potrebovali. Frankovski grof, ki je nadomestil karantskega kneza je imel le malo število frankovskih velikašev, pa še ti so bili zelo redko razmeščeni po vsej Karantaniji. Če je hotel novi grof s svojimi frankovskimi plemiči uspešno upravljati tehnično tuje ljudstvo, katerega jezika ni poznal, se je moral nasloniti na neko plast domačinov, ki so bili posredniki med novonaseljenimi Franki in staroslovenci. Ta plast pa so bili koseži in bolj situirani lastniki dvorov. To je bil glavni vzrok, da so se koseži in nekaj drugega nižjega plemstva ohranili. K temu pa dodaja zgodovinar Grafenauer (Zgodovina slovenskega naroda, pet zvezkov, 1954 - 1962; ter druga predelana izdaja, zv. 1, 2, 5, 1964, 1965, 1974) še naslednjo zanimivo analizo, ki nam pomaga razumeti, zakaj so Franki skoraj popolnoma uničili višje plemstvo, ne pa nižjega. Po Grafenauerju sta naslonitev na Bavarce in prihod krščanstva ojačala knezovo oblast, kakor tudi oblast primatov. Krščanstvo, ki se je širilo med Karantanci od zgoraj navzdol s knezovo pomočjo, je pomagalo utrditi njegov ugled in oblast. Stik z bavarsko-frankovsko družbo je nadalje pospešil razkroj plemenske skupnosti svobodnjakov. Po frankovskem vzoru zgodnje fevdalne družbe, so tudi razni velmožje hoteli imeti slične fevdalne pravice, posebno lastne dvore in osebno posest. Temu pa so nasprotovali svobodnjaki, ki so branili svojo župno posest, posebno pa svojo svobodo in stare pravice. Zato vidi Grafenauer v poganskem uporu druge polovice osmega stoletja ne le boj med kristjani in pogani, temveč tudi boj med dvema družabnima redoma, to je med knezom in velmožmi na eni in svobodnjaki na drugi strani. Poganska stranka, ki je bila tudi stranaka starega socialnega reda, je zmagala, knez, velmožje in kristjani pa so bili premagani. Šele ko pridejo Bavarci na pomoč, so kristjani in predstavniki novega fevdalnega reda zmagali. (Naj tukaj pripomnim, da ta razlaga spregleda zgodbo o knezu Inku (Ingo), ki je povabil veljake in sužnje na kosilo, na katerem je gostil sužnje - kristjane, ne pa veljakov-poganov. Čeprav je ta zgodba v Conversiji, Grafenauer misli, da je poznejšega izvora in so jo rabili za to, da bi prikazali veljavo krščanske vere, ter je v tem podobna svetopisemskim zgodbam, ne pa zgodovinskim poročilom, zato jo moramo kot tako tudi vzeti.)

Za Ljudevítov upor so se navduševali predvsem višji sloji, ker je naraščajoča frankovska oblast omejevala samostojen domač fevdalni razvoj. Zato so bili s porazom prav posebno prizadeti ravno ti višji sloji, ne pa toliko koseži.

Slovenska imena

Upor leta 819 je bil vsekakor usoden za slovensko plemstvo, vendar ga ni pokončal, saj se slovensko plemstvo še vedno omenja v različnih dariilnih listinah do konca 11. stoletja. Šele koncem tega stoletja izginjajo slovenska imena. To pa zopet ne pomeni, da je takrat prenehalo obstajati, temveč le, da so slovenski plemiči

začeli uporabljati nemška krstna imena. Že v desetem, še bolj pa v enajstem stoletju, naletimo na primere, da ima darovalec otroke, od katerih imajo nekateri nemška, drugi pa še slovenska imena. Ker so navadno slovenska imena v teh dokumentih edini znak, da je bil nekdo slovenskega rodu, ne smemo sklepati, da so Nemci vsi ki imajo nemška imena. Za nemškimi imeni se še nadalje skriva mnogo slovenske plemiške krvi.

Slovenska zemlja

Kot sem že omenil, je bilo po uporu 819. leta mnogo najrodovitnejše slovenske zemlje zaplenjene. Nekaj te zemlje so prejeli frankovski plemiči, največ pa so jo dobili bavarski in frankovski škofje. Večino je prejela salzburška nadškofija, ki ji je pripadalo karantansko misijonsko področje severno od Drave. Pa tudi druge nemške škofije so bile bogato obdarovane, če ne takoj po uporu, pa nekaj časa pozneje. Nato pa so še same na svoje širile posest. Naj omenim med njimi le brixensko, freisinsko in bambersko. Pozneje se jim je pridružil še oglejski patriarhat, ki je kontroliral slovensko misijonsko področje južno od Drave. Vsi ti cerkveni gospodje so imeli svoje sedeže zunaj slovenskega etničnega teritorija, zato so večinoma le prejemali, malo pa vračali slovenskim krajem. Na redkonaseljeno slovensko zemljo so prav ti cerkveni dostojanstveniki naseljevali nemške koloniste, kar je pripomoglo k germanizaciji severnega dela staroslovenskega ozemlja. Pri tem so jih vodile njihove gospodarske koristi, ne pa raznarodovalna politika v smislu 19. stoletja. Vendar njihov nagib tukaj ni važen. Važno je dejstvo, da je ta del staroslovenskega ozemlja postal sprva etnično mešan, nato pa je dobil popolnoma nemški značaj, z morebitnimi večjimi ali manjšimi slovenskimi otoki. Alojzij Kuhar je o tem pisal v svoji doktorski dizertaciji, ki jo je predložil leta 1949 v univerzi v Cambridgeu, leta 1967 pa jo je izdala v angleškem jeziku Studia Slovenica v New Yorku. (The Conversion of the Slovenes and the German-Slav Ethnic Boundary in the Eastern Alps. Pokristjanjenje Slovencev in nemškoslovenska etnična meja v vzhodnih Alpah.)

Bo še.

NASILJE SLEDI NASILJU

V Trbovljah je 19. junija na vlaku Dortmund-Skopje eksplodirala bomba, ki je ubila gastarbajterja Besima Pobriča iz Ključa, očeta petih otrok, in ranila osem drugih sopotnikov. Teroristov še niso izsledili niti ne motiva take nečloveške akcije, ki bi mogla biti mnogo hujša, če bi bomba eksplodirala nekaj preje v kanjonu Save ali malo pozneje v predoru proti Hrastniku.

V Chichagu je bil umorjen urednik srbske SLOBODE. Z Dragišo Kašikovićem so ubili tudi njegovo osemletno hčerko, Srbski emigranti sumijo Udbo.

Trije Hrvati so 14. junija vdrli v urad jugosl. misije pri OZN, ranili čuvaja Mediča, se zabarikadirali v dveh sobah in se že čez nekaj ur predali policiji. Pridejo pred sodišče. Ob tej priliki je NYTIMES pisal, da je lani po znani ugrabitvi letala po hrv. nacionalistih prišlo do eksplozije na prostoru cerkve sv. Rafaela v 41. ulici, kar naj bi namigovalo, da so morda tam izdelovali bombe.

V Milwaukeeju je bil ranjen blagajnik Hrv. Br. Zajednice Luketić, bomba pa je bila podtaknjena v hiši predsednika Badovinca. Jgsl. tisk krivi hrv. nacionaliste, ki da se hočejo polastiti 100.000 članske zveze, a obtoženi krive Udbo,

Pisma uredniku

KOROŠKI SLOVENC

Uredniku Klica Triglava.

Od dr. Joška Tischlerja, gimnazijskega ravnatelja v pokoju, Celovec.

Klic Triglava, leto XXX., številka 449-450 piše na strani 19, pod naslovom "Politika koroških Slovencev" med drugim: "Tudi stari Tischler, ko je bil še čisto pri sebi, ..."

Ves članek je veliko skorpučalo, ki izvira od gospoda, ki živi v Spittalu ob Dravi in za slovensko stvar ni napravil v 32 letih niti koraka.

Ker Vas, gospod urednik, osebno poznam, Vam sporočam, da sem, hvala Bogu, "čisto pri sebi" in gledam koroško stvarnost z odprtimi slovenskimi očmi, ne z očmi človeka, ki služi zavestno nemškimi interesom.

Dr. J. Tischler.

Zelo me veseli, da se je ravnatelju g. dr. Tischlerju zdravje popravilo. Morem ga zagotoviti, da živi pisec omenjenega pisma zelo daleč od Spittala ob Dravi, in da je s svojim delom že dokazal, da so mu slovenske koristi vsaj toliko pri srcu kot so g. ravnatelju. Pismo sem objavil, ker sem bil mnenja, da so bila v pismu vsaj nakazana gotova pereča vprašanja, ki terjajo odgovora ali pojasnila; vendar pa dopuščam možnost, da so bile predložene rešitve lahko sporne ali celo napačne. Obžalujem, če g. ravnatelj ni istega mnenja in če smatra, da se take reči zadovoljivo rešujejo s pavšalno obsodbo "velikega skrpučala". Klic Triglava je mnenja, da more samo dobro in vsestransko informirana slovenska javnost zadovoljivo podpreti politiko svojih vodnikov. Javna razprava o javnih zadevah je ena od poti, ki peljejo k temu cilju. Urednik.

POMAGAJTE Z ISKANJEM!

Uredniku Klica Triglava.

Od Muriel Monkhouse, pomočnice direktorja Mednarodnega welfare urada Britanskega Rdečega križa, London.

Društvo britanskega Rdečega križa si v sodelovanju z Britanskim svetom za pomoč beguncem prizadeva, odkriti starejše begunce, ki živijo v Združenem kraljestvu, pa so ostali zaradi posledic vojne ali drugih vzrokov izolirani od družbe in utegnejo potrebovati pomoči.

Na izraženo željo bi prostovoljni delavci Rdečega križa obiskali take begunce in se z njimi pogovorili o njihovih problemih, kot morejo istočasno tudi nuditi pomoč Rdečega križa pri iskanju svojcev, pogrešanih od zadnje svetovne vojne.

Podatke o takih beguncih, ki so potrebni pomoči, je treba izročiti najbližji podružnici Britanskega Rdečega križa ali pa jih poslati neposredno na osrednji urad (British Red Cross Headquarters, 9 Grosvenor Crescent, London S.W. 1). Vse informacije bomo smatrali kot najbolj zaupne. Naš cilj je, pomagati.

Čenili bomo vašo pomoč, da svoje bralce seznanite z našimi prizadevanji.

Muriel Monkhouse.

NOVI LIST' O NAŠI ZGODOVINI

Uredniku Klica Triglava.

Od dr. Bogdana Novaka, profesorja za zgodovino na toledski univerzi, Ohio, USA.

Kot vidim iz vašega poročila (KT 449-50, str. 13, podpis -ij-), so tudi v Trstu razpravljali o naši preteklosti. Pisec članka v NOVEM LISTU ima precej prav, vendar se moti, da bi Slovenci več dosegli, če bi imeli svojo škofijo. Krška škofija (1072) je obstajala torej od srede 11. stoletja, pa vendar ni postala sedež slovenske kulturne ustvarjalnosti.

Res je, da Slovenci nismo imeli svojih škofij, neodvisnih od salzburške nadškofije in oglejskega patriarhata, prav zaradi interesov teh dveh škofij oz. nadškofij. Moč teh sedežev pa bi lahko zlomila le neodvisna politična moč, to je samostojna država ali vsaj, skoraj samostojna država. Takšna je bila Velikomoravska država za Rastislava in potem Svetopolka. Le takrat je nastala nova samostojna škofija in nato nadškofija sv. Metoda. Ne le frankovska cerkev, temveč vsa vzhodnofrankovska država se je borila z vsemi sredstvi, da bi to preprečila, in je to končno tudi dosegla. Ne na miren način, na diplomatski način, temveč z oboroženo silo. Kocljeva Panonija je uspevala, dokler je velikomoravska država vezala frankovske sile. Ko pa so Franki in Moravani sklenili mir, je bila prva žrtev tega miru, slovenska kneževina v Panoniji, njen knez Kocelj in tamkajšnje slovansko bogoslužje. Še pred ponovnimi boji z Moravani (880), je salzburška škofija obnovila svojo cerkveno in fevdalno oblast nad izgubljenim ozemljem. To je bilo 874. leta, Metod se je moral umakniti na Moravsko. Kmalu za tem, še pred koncem stoletja, se pojavijo v teh krajih Madžari. Ko uničijo najprej moravsko, nato pa še potolčejo pri Bratislavi leta 907 bavarsko-karantansko vojsko, se frankovska oblast v teh krajih zruši, Madžari obvladujejo nižino ob Donavi, vso Panonijo do graških hribov ob Muri in do črte Kozjak-Pohorje. Pod nje pade tudi grofija ob gornji Savi, bodoča Kranjska. Niso je sicer zasedli, toda njihove trupe so tako pustošile po njej, da so ostali le ostanki, ki so se umaknili v hribe. To velja posebno za kraje ob bivši rimski cesti, ki je peljala iz Podonavja na Blatograd, Ptuj, Celje, Ljubljano, Vipavsko dolino in nato na Furlansko, kjer so jo po teh dogodkih imenovali "strada Hungarorum" - ogrska cesta. V tej zvezi je tudi po mnenju naših zgodovinarjev nastala ime Vogrsko pri Gorici ter ogrska pušča v Furlaniji.

Pa nazaj h glavnemu predmetu. Ko se je vzhodnofrankovska oblast zrušila, pa še pozneje, ko so Otonci (Oto I.) premagali Madžare in jih prisilili, da so se ustalili v panonski nižini, so si Madžari ustanovili svojo državo. Sedaj jim je tudi Rim priznal ne le škofijo, temveč tudi nadškofijo. Kar je Metod torej skušal organizirati za Slovence, to so sedaj dobili Madžari, in še več. Zakaj? Gotovo ne zato, ker so Franki in pozneje Nemci bolj ljubili Madžare kot pa Slovence, ampak zato, ker so Madžari ustanovili svojo državo in so bili dovolj močni, da so jo

tudi obdržali, Salzburg kot Passau sta se morala sprijazniti s tem dejstvom. Seveda so Madžarom pomagale še druge ugodne okoliščine. Tako je to bil ravno čas, ko so razpadali Karolingi, in po Arnulfovi smrti (leta 899) je bilo takorekoč konec vzhodnofrankovske monarhije. Že pred Madžari, to je vse deveto stoletje, trpi zapadna Evropa od treh močnih sunkov. Na vzhodu pritiskajo Bolgari, nato se dvigne ves obroč slovanskih kneževin, ki obkroža vzhodnofrankovsko državo na vzhodu, Velika Moravska je le del, morda najmočnejši del tega obroča. Na zahodu in severu nastopajo Normani, ki se ne omejujejo le na obalna mesta, temveč prodirajo globoko v notranjost, za kar jim služijo reke, ki se izlivajo v Atlantik. Južno Italijo pa napadajo in osvajajo Saraceni, nato pa še Normani. Ko torej Madžari nastopijo, je zapadno evropska skupnost precej izčrpana. Bogo Grafenauer pa je pokazal še na drug faktor, ki so ga do najnovejših del zapadni zgodovinarji precej zanemarili, vsaj kolikor mi je znano. V 2. zvezku "Zgodovine slovenskega naroda" (1965) Grafenauer ceni, da je bilo vseh prebivalcev v vzhodno frankovski državi okoli dva in pol milijona, dočim vemo, da je bilo madžarskih konjenikov le okoli 20.000. Kako je mogla tako majhna sila premagati vsaj desetkrat večjo vojaško silo? Razlika je bila v organizaciji vojske, ko pa je bila zoper posledica socio-gospodarskih razmer. Čeprav morda diši ta interpretacija po novi marksistični razlagi, s katero se vedno ne strinjam, moram priznati, da tukaj zelo verjetno drži, saj daje najbolj logično razlago. Seveda sem prvi, ki priznavam, da zgodovina ne poteka logično, niti vedno racionalno. Čeprav torej ta razlaga poenostavi ves položaj, - kot sem že omenil, so pri tem delovale še druge silnice, - je pa vendar socio-gospodarska razlika velikega pomena. Na kratko: fevdalni sistem, ki je začel dozorevati konec 9. stoletja, je imel svojo vojsko raztreseno po vsej pokrajini. Vzame precej časa, da se ta vojska zbere. Še več: vojska se vedno bolj omejuje na poklicne vojake, plemiče, katerih pa je dosti manj. Kmet in drugi svobodniki so, skupaj s plemenitaši, bolj zainteresirani na obdelovanju polja kot pa na urjenju v orožju. Tako so bile izvežbane razmeroma skromne sile in še te so potrebovale mnogo časa, da so se zbrale. Madžari pa so bili še konjski nomadi. Vsak moški je bil že po rojstvu izvežban jezdec in izurjen v bojevanju. Boj mu je bil neke vrste šport. Še več, boj je pomenil plenjenje in torej dohodek. Tako je bila mala madžarska vojska dobro izvežbana, ta vojska se je zelo hitro zbrala in se hitro premikala na svojih iskrih konjih. Takšna sila lahko preseneti fevdalno vojsko preden se ta sploh zave. Kadar pa fevdalna vojska pokliče na pomoč vse svobodnike, jo ti bolj omejujejo kot pa ji pomagajo. To pa zato, ker je navaden svobodnjak slabo izvežban pešec, torej nepokreten, dočim je viteške vojske premalo in je verjetno tudi ta preneokretna proti lahko oboroženi madžarski konjenici.

Da zaključim: brez vojaške moči ni politične oblasti, brez politične oblasti pa tudi ne more biti samostojnih cerkvenih, kulturnih in gospodarskih središč. V tem, vsaj po mojem mnenju, leži vsa razlaga glede pomanjkanja cerkvenih središč na Slovenskem v srednjem veku.

Bogdan Novak.

Uredniku Klica Triglava.

Od dr. Miloša Vauhnik, v Nemčiji.

V članku o 'Mladih Slovencih o starih Slovencih' je bil, po pisanju tržaškega NOVEGA LISTA, omenjen tudi general Maister. Da bo njegova vloga postavljena v pravilno perspektivo in gledana objektivno, lahko služi sledeče pojasnilo:

General Maister je bil predsednik Narodne Odrbane v Mariboru, jaz pa sem bil tajnik. Tako sva dokaj tesno sodelovala in zato lahko rečem, da poznam, kaj je on mislil in delal. General Maister je vedno poudarjal, kakšna sreča je bila za nas, da smo ob razsulu Avstro-Ogrske že imeli mednarodno priznano državo, kar da nam je padlo kot darilo z neba. Če tega ne bi bilo, bi bili izgubljeni. Vedno je navajal dva primera nevarnosti: prvič, če bi se Srbi odločili za Veliko Srbijo in ne za Jugoslavijo; drugič, če bi se mi pričeli pogajati s Srbi šele po razsulu Avstrije. V obeh primerih bi bila dežela Štajerska v celoti (torej vključno s 400.000 Slovenci na Spodnjem Štajerskem) kot upravna, politična in geografska enota integralen del Avstrije. Tako kot smo mi na severni meji čakali na srbske vojake-ujetnike iz Nemčije, tako bi Nemci pri Zidanem mostu čakali na vračajoče se nemško-avstrijske čete iz italijanske fronte ter jih namestili po številnih vojašnicah in taboriščih na Spodnjem Štajerskem. "Kaj bi ob takem položaju mogel jaz kot major napraviti v Mariboru?" je vprašal general Maister. "Ničesar! Toda ker takega položaja ni bilo, sem takoj razumel, da moram nastopiti iniciativno (ker smo že imeli lastno državo), kajti v tistih časih je šlo za dneve če ne celo za ure, da se nastopi. In na jugu je mogel iniciativno nastopiti srbski major Švabič, da je zaustavil Italijane. Uradna slovenska Ljubljana je take nastope, kot je bil moj, odklanjala - in zato smo tudi izgubili Koroško."

Dr. M. Vauhnik

GOSTOVANJE MED IZSELJENCI

Uredniku Klica Triglava.

Pismo iz Toronta, Kanada,

Koncem maja je gostoval v sev. Ameriki koroški ansambel 'Korotan', okrepljen s pevci koroške 'Danice' in predsednikom ZSO dr. F. Zwitterom. Organizacija gostovanja je bila v rokah Izseljenske matice iz Ljubljane, 'Prosvete' iz ZDA in Kanadsko-slovenskega društva za kulturne izmenjave. Izkupiček naj bi šel v šolski sklad SNPJednote v Chichagu.

Ze pred gostovanjem je bilo rečeno, da utegne biti tak režimski okvir gostovanja škodljiv, ker da ga bo del izseljencev bojkotiral. Zakaj ne bi gostovali samo kot Slovenci, kot je bil primer z 'Gallusom'? Rezultat turneje je res pokazal, da izseljenci ostro čutijo, kaj je režimsko in kaj je narodno. Na predavanju v Torontu v tuji dvorani je bilo komaj 40 ljudi, na koncertu pa niti sto plačujočih gostov. Ali res ne bi mogli koroški Slovenci v bodoče privedi taka gostovanja brez režimskega rdečila? -rc.

V Buenos Airesu je umrl dr. MILAN BANO, pred vojno podbanov tajnik, med vojno predsedstveni tajnik predsednika ljublj. pokr. uprave in zelo aktiven ilegalni delavec. Več o njem v prih. številki.

● Tito je v Kranju 6. maja obiskal najboljšo enoto ljubljanskega armadnega območja (planinske divizije). V tej je 27% vojakov komunistov in 98% komandnega kadra komunistov.

● Že dolgo časa me moti, zakaj slovenski veljaki na Primorskem kot na primer Macuzzi, Bresciani, Spazzapan, Mucci e tutti quanti ne uporabljajo slovenskega pravo-pisa za svoja imena. Saj imajo vendar možnost legalno doseči spremembo svojega sfašiziranega priimka! Ne morem verjeti, da so tak poitalijančen priimek celo nekateri teh veleslovencev sami zahtevali od italijanskih oblasti in ga - na začudenje oblasti, tudi dobili seveda.

● Lani so sprejeli v Zvezo komunistov Jugoslavije 178 tisoč novih članov, to je preko 14 odstotkov več kot leta 1975. ZKJ šteje zdaj 1.460.000 članov.

● NEW YORK TIMES je 26. junija objavil novo pismo dr. Cirila Žebota, v katerem ta dopolnjuje predlog stalnega sodelavca Sulzbergerja, naj bi novi ameriški veleposlanik Eagleburger med drugimi povabil na kosilo tudi Milovana Djilasa. Profesor Žebot je predlagal, naj bi ambasador poslal tako kosilo tudi Mihajlovu, Miklavčiču in Blažiču v ječo, kar bi na dostojen način poudarilo, da Jugoslavija ni izvzeta iz ameriškega zanimanja za človeške pravice. Na zaključku poudarja dr. Žebot, da so v Jugoslaviji odstranjeni Nikezić, Dabčevićeva, Kavčić in Crvenkovski še vedno najbolj vplivne osebnosti med ljudstvom Srbije, Hrvatske, Slovenije in Makedonije; dasi diplomatsko ne bi bilo primerno, povabiti jih na ambasadorjevo kosilo, vendar veleposlanik ne sme podcenjevati njihovega pomena v zadevnih republikah in torej v državi in sploh.

● Videl sem izrezek iz tržaškega titovskega dnevnika od 20. maja v pogledu srečanja delegacije Slovenske skupnosti z delegacijo občinske konference Socialistične zveze

v Novi Gorici 18. maja. Razumljivo je, da se je na sestanku zavzemala Slovenska skupnost za pomoč ljubljanske vlade proti italijanskemu razlaščenju slovenske zemlje v zamejstvu. Pričakoval bi, da bomo vsi soglasni, kakšnega pomena je ta zemlja na nas vse. Delegati Slovenske skupnosti so bili šokirani, ko jih je predstavnik SZDL zavrnil, da je zemlja samo eden od pogojev za ohranjanje slovenske bitnosti. Osimski sporazumi namreč prinašajo z ustvarjanjem možnosti za blagovno in kulturno menjavo prednosti, ki jih bo potrebno izkoristiti. Ta menjava bo krepila ekonomsko moč obmejnega prebivalstva in v tem okviru bo potrebno zagotoviti, po možnosti s skupnimi akcijami, tudi krepitev slovenskega gospodarstva. Tako po Pr. dnevniku, Torej, z bogom slovenska zemlja!

● Iz družinskih razlogov dr. Rafko Dolhar ni hotel sprejeti predsedstva pokrajinskega odbora Slovenske skupnosti na Tržaškem, ampak bo samo član pokrajinskega sveta. Poučeni trdijo, da ga 'družina' sili k popolnemu umiku iz politike. Taki umiki so za slovensko stvar vedno tragedija - najse strinjam z doktorjevo politiko ali ne. Toda če do tega zares pride, je treba dognati, kje leže dejanski vzroki. Slovenci nimamo ljudi, da bi jih lahko mirne duše žrtvovali. Izguba Demokratov v Gorici se nam bo otepala še mnoga, mnoga leta. Samo počakajte na volitve!

● Ko sem že pri Goričanih, naj omenim, da je ob lanskih volitvah prejel goriški KATOLIŠKI GLAS pismo nekega uglednega duhovnika, ki je pozival k spravi dobro mislečih Slovencev pred volilnim bojem in ni odobral spremembe imena male stranke malega naroda (iz SDZ v SS). Glasov urednik, ki rad deli javne lekcije o demokratičnosti tiska, pisma ni objavil. Morda bo pojasnil, zakaj ne. Morda bi pismo doživelo boljše usodo, če bi ga dotični duhovnik poslal v Ljubljano...

● Hrvaški terorizem v Ameriki je dal pobudo ameriškim oblastem, da so se spomnile ustaškega veljaka Andrije Artukovića, ki že 25 let živi v Združenih državah, kamor je prišel pod izmišljenim imenom. Ameriški urad za imigracijo in naturalizacijo mu je naročil, naj se javi v najbližjem uradu te službe. WASHINGTON POST je Artukovića ostro napadel. Bumerang?

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo in uprava: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel. 01-363 5097

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga SLOVENSKA PRAVDA, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Avstralija	5.00 (8.00)	Kanada	6.00 (9.50)
Avstrija	80.—	Nemčija	16.—
Francija	25.—	U. S. A.	6.00 (9.50)
Italija	3000.—	Velika Britanija	2.20

Ostale evropske države: 2 funta (sterling) v odgovarjajoči valuti

Južna Amerika: 2 funta (sterling) — letalsko: 3 funti — odn. temu odgovarjajoča valuta

Naročnino v Severni Ameriki je treba poslati na naslov:

Mr Tine Kremžar, 11047 — 110 St. Edmonton, Alta., Canada

Naročnina v evropskih državah je plačljiva z mednarodno poštno nakaznico po navodilu uprave, v ostalih državah po navodilu uprave.

KLIC TRIGLAVA PRODAJAJO

v Trstu: Chiosco Tranvie Opicina na Trgu Oberdan

v Gorici: Katoliška knjigarna, Piazza Vittoria 20.